

ali ja u to slabo vjerujem. Kud su nestali toliki rudari i njihove porodice? Odakle mjestu toliki novci da podigne hotele i zdanja kada znamo, i ti i ja, da se od rudarskog posla jedva sastavlja kraj s krajem? Ako se bojiš nekih posljedica, a ti mi o tom ne moraš ni pisati, ja imam svoje mišljenje. Marko, hvala bogu, konačno su me oslobodili straha da imam sifilis, nije sifilis već neka rijetka ali uporna zaraza koju sam navukao negdje na turneji po australskim gradovima. Poneki od naše fukare mi prebacuje što ne pjevam na materinskom jeziku i da ću se odnarodit, ali ja im samo pokazem bosanski lakat i nastavljam svojim putem, pjevajući uglavnom na talijanskom i, naravno, na engleskom jeziku. Inače, naših se klonim ko gubavaca. Nit ja njih mirišem, nit oni mene šišaju, pak smo kvit. Prijatelji su mi uglavnom Talijani, Škoti, Irci, Grci i Kinezi. Ne mogu ja tu mađioničarski stvoriti neko svoje Travno brdo i da se osjećam doma, pa kad ne mogu, ja se prilagodih novom terenu, ambijentu, stilu, tradiciji i ljudima koji me ne opterećuju rodoljubnom sentimentalnošću. Je li mi daješ za pravo? Nego, da se vratim na bolest. Grdno sam se uplašio, brate. Sifilis je za genije, rekao mi je jednom budalasti venerolog, valjda da mi podigne moral. Odjebi ti to, doktore, rekoh mu, ja sam pjevač, umjetnik koji živi od danas do sutra, genijalnost i vječnost me ne zanimaju. I koliko vječnosti traje? Snimio sam četiri singl ploče, da ti ih pošaljem bilo bi glupo, jer bi se na tako dalekom putu sigurno izlomile. Ti si moj glas čuo kada sam išao u nižu muzičku školu i dva razreda srednje, je li tako? Pišeš da si napravio lijepu mramornu grobnicu našim pokojnim roditeljima. Meni osobno sviđala se i ona ranija, a bila je i dosta prostrana da nas primi sve pod svoju ploču. No ti si tamo sada glavni gazda, seja se također odselila, a ti samuješ, špartaš kroz šume i ne ženiš se kao ni ja. Ja ću se, Marko, možda uskoro i oženiti. Ne želim više bez mjere svoj donji život gurati i natezati, a i opasno je, jedva sam se kurtalisao one venerične napasti. Moja stalna djevojka, Barbara, Kanađanka porijeklom, etnolog je, proučava živote i običaje australskih domorodaca i plemena, a i mene je naučila njihovom kakađu jeziku, dok ona korektno govori i larakia, njulnjul i worora jezik. Dvojim se da li da krenem s njom na jedno podulje studijsko putovanje u pustinju i boravak među australskim Crncima. Volim Barbaru, ali volim i standard i komerciju koju imam u Adelaidi. Nisam još bogat, ne, vjerojatno to neću nikada ni biti. Uvijek imam peh da radim u baru koji ima solidnu reputaciju, a onda iznenada, preko noći gotovo, propadne. Nove gazde se urokljivo boje starog personala i, naravno, otpuštaju ga, te tako i mene otpuste, ni krivog ni dužnog. Kada mi se to dogodilo prošle godine treći put, skoro sam se propio. Pio sam deset dana i noći, povlačio se po posljednjim krčmetinama, vrijeđao druge i tukao se i završio u zatvoru. Tamo mi se ohladila glava i zarekoh se da neću piti i do danas ne pijem. Nemoj se uplašiti, ali i drugu sam probao, i slabiju i jaču, i to sam batalio, em skupo, em se osjećam kao debil i ruke mi se tresle, neka reakcija, neka unutrašnja nestabilnost, uglavnom digoh ruke i od toga. Inače, kolegama pričam kako trošim drogu, čas ovu čas onu, izmišljam, a oni misle da zato tako eruptivno moduliram tonove svoga glasa. Slijedećim pismom možda ću ti se javiti iz neke pustinjske zabiti, ali ti se ne boj. Ima tvoj bratac još uvijek soli u glavi. Pozdravi ipak seju i njezine, muža i dječurliju joj, i još ponekog od prijatelja i školskih drugova, Tvoj brat Ivan.

ciklička vizija petka vojnića purčara

srba ignjatović

U *Prstenovanom gavranu*, kao i u ukupnom pripovedačkom opusu Petka Vojnića Purčara, uočavaju se dvije osnovne narativne forme, premda i one mogu imati neku vrstu »podoblika«. Prvu je moguće odrediti kao složenu proznu strukturu ili tvorevinu nastalu u znaku obuhvatnije priče (*Bijeli bubrezi*, *Prstenovani gavran*, *Nastupi Janje Stipić*, *Darije*, *Oproštaj od Subotice*, *Sicilijanka* i *Zimski vlak*) U drugom slučaju reč je o jednostavnijim i sažetijim formama, s tim što jednostavnost kao okvirna odrednica odgovara pričama tipa *Stoj*, *pucam*, *Pripovijest o dangubama* i *Dobro jutro, profesore*, a sažetost onima poput *Iza slike*, *Prepoznavanje* i nadasve *Ljetnji stan* i *Stolica za ljuljanje*.

Određujući, međutim, sve tekstove okupljene u *Prstenovanom gavranu* kao *novela*, autor je očito želeo da naznači neku vrstu vlastitog poetičkog stava. Shodno tome, cilj njegovog pripovedanja je doseganje ravni značenski zgusnute priče, u kojoj se stapaju tipično narativne i u izvesnom smislu lirske situacije i slike. Da bi to bilo moguće, neophodno je da narativni jezik funkcionise dvosmerno: kao »sredstvo« kazivanja i opisa, »prenosilac« atraktivnih značenja, i ono što ih, u isti mah (kao u poeziji), *stvara i izražava*.

Ako još spomenemo tehniku mešanja vremenskih planova, korišćenu u jednom broju tekstova, kao i umeće sugestivnog i uspelog kazivanja u različitim pripovedačkim licima, pobrojali smo barem osnovne elemente Purčarevog pripovedačkog postupka. Ne treba, međutim, smetnuti s uma osobno erotičko-tanatičko viđenje sveta kao značensko-simbolički imenitelj gotovo svih njegovih proza, njihovih motiva, i neku vrstu »ključa« narativne artikulacije.

Erotičko i tanatičko u toj artikulaciji se najčešće iskazuju združeni sa simboličkim i mitskim, određujući i usmeravajući *cikličku organizaciju* života, a, shodno tome, i narativnog zbivanja. Ova, u osnovi takođe mitsko-simbolička ideja, verovatno je najpotpunije izražena u naslovnoj noveli, no ne treba zaboraviti da je – upravo u saglasnosti s njom – svaka pojedinačna priča i »istorija« samo istina fragmenta, segment mozaika koji se postupno (i ciklički) oblikuje. Sama pozicija naratora stoga je, shodno Purčaru, donekle nalik onoj ulozi koju gavran ima kao simbolička »zloslutna ptica« (*memento-simbol*) mita i predanja. U isti mah je pripovedač ovladatelj dugog pamćenja, onog što nadilazi pojedinačno, sudbinu i omeđeni vek.

Sve ove opaske najpotpunije se mogu proveravati na osnovu *novela Prstenovani gavran*. Ali još jedan njen aspekt zaslužuje osobitu pažnju. Ako, naime, formalnu ideju te *novela* razmotrimo naspram jednog hipotetičnog »muzeja« znamenitih književnih formi, ukazuje se nadasve zanimljiv paralelizam.

Shema organizacije ovog teksta u stvari je u nekim detaljima »sime-trična« shemi Poovog *Gavrana*. Brojevima obeleženi odeljci Purčareve *novela* – sazđani na formu pojedinačnih, sažetih i cikličkih priča čiji se motivi unekoliko ponavljaju i variraju – odgovaraju strofičkoj organizaciji *Gavrana*. Lajt-motiv *Prstenovanog gavrana*, pak, ona izmenljiva i sve kraća rečenica što najpre obuhvata imena gavranovih gospodara, jednu psovku i ponovljeni usklik »O, Bože!«, da bi se na, kraju, svela samo na taj usklik analogan je takođe modifikacijama podložnom ali postojanom refrenu Poovog *Gavrana*.

»Obnavljanje« takvih shema i pojava elemenata starih formi unutar novih tvorevina, bilo da je hotimične ili nehohične vrste, u savremenom književnom kontekstu funkcionišu pre svega poput podsećanja na mitsko-legendarne izvore svekolike književnosti. Doprinoseci, s jedne strane, formalnoj čvrstini, »postojanosti« nove tvorevine (koja je »upila« u sebe i nešto od prethodnog, starijeg, »kanonizovanog« književnog oblika), ove *stvaralačke igre* u domenu organizacije književnog teksta ujedno doprinose dvoznačnosti i dvojakoj »propustljivosti« nove književne tvorevine. Nije li, uostalom, već Džozo sve to imao na umu birajući jednu globalnu parafrazu kao okvirnu »formu« ali i metaknjiževnu »figuru« svog *Ulisa*?

Međutim, dok je Poov gavran prevashodno simbolički »zli glasnik«, gavran koji govori u kontekstu Purčareve *novela* je pre svega posrednik u oneobičavanju, ali i korelaciji kazivanja. S druge strane, premošćujući raspone u linearnom razvoju vremena što premašuju običan ljudski vek, on je »vezivni simbol«, odnosno posredni, simbolički »akter« kazivanja čija je uloga, između ostalog, da pripovedača samog izbavi od uloge prenatlaženo (svevi-deceg naratora«. Zahvaljujući između ostalog i tome, linearno razvijena fabula *Prstenovanog gavrana*, odgovarajućeg vremenskog toka, u krajnjem ishodu učestvuje u oneobičenoj, cikličkoj narativnoj strukturi.

Prenebregavanje cikličke vizije, shvaćene kao niz mena, odnosno suče-ljavanja erotičkog i tanatičkog principa, po Purčaru je gotovo isključivo moguće posredstvom simboličkih obrta nalik snu, samozaboravu, pristanku na konačni poraz, bekstvu ili paradoksalnoj očajničkoj nadi. Prevlast prva dva »rešenja« očita je u fabulama proza *Iza slike* i *Nastupi Janje Stipić*. Njihov preplet s mirnim i konačnim priznavanjem poraza »rešenje« je u čijem su znaku *Oproštaj od Subotice*, *Prepoznavanje* i *Sicilijanka*. Ideja bega od

sveta, pak, eksplicirana je najpotpunije u *Dariju* i *Zimskom vlaku*. U znamenju očajničke nade da se sve tegobno i opako još može dogoditi, razrešavaju se *Bijeli bubrez*i i *Ključaonice*. Motiv nade je, međutim, fragmentarno i nenaglašeno razvijen i u drugim prozama ove knjige.

U opisani »sistem« ipak se ne uklapa u celosti nekoliko novela. To je pre svega slučaj s *Prstenovanim gavranom*, tom pohvalom promene i iščeznuća, ništavnosti i prolaznosti s jedne odnosno parabolom o trajanju i obnavljanju žive stvari s druge strane.

U noveli *Prstenovani gavran*, kao i u nizu prethodno spomenutih proza, Petko Vojnić Purčar, između ostaloga, indirektno spliče i razvija i »temu« o smisaonosti ljudskoga govora, odnosno različitih manifestacija opštenja, orijentacije, uspostavljanja odnosa u svetu i naspram sveta. No sve ove manifestacije, sučeljene s anihilacijom života, pokazuju se kao nešto sasvim nedostatno, nemoćno u odnosu na sveopštu krhkost i prolaznost. Zato preostaju još samo erotički kompleks i prevlast »presnoga života«, ili bekstvo u simbolički intrauterinski san (što je simbolička poenta *Stolica za ljuljanje*, još jedne od Purčarevih proza što izmiču opisanoj »sistemu«).

Kada je o odstupanjima reč, valja posebno spomenuti i naoko deskriptivan »zapis« *Ljetnji stan*. Slika mikrokosmičkog prostora, na izgled sva prođeni niz i opis, otvara u tom tekstu vratnice kazivanja prema jednog drugom prostoru, prema svetu mrtve materije, koji je uistinu jedini beskonačan. To je svet što »račva se i rasprašava u zrak, u nebo, u kozmos«, dok se priče o njemu »miješaju sa svim milijunima priča iz prošlosti i milijardama pripovijesti iz budućnosti, i tamo, u daljini koliko i u nama, jedan napušteni stan, jedno ubojstvo (kojega vjerovatno nije ni bilo) ne predstavljaju ništa, baš kao ni zrno soli, bjelutak, vlat trave u prostranstvu oceana...«.

U kazivanje donekle ustrojeno van opisanog sistema valja ubrojiti i prozu *Mrav na dlanu*, parabolu o pokušaju bega od navika i svakodnevice kao drugog lica omeđene sudbine. To je pokušaj koji se, u ovoj prozi, okončava odustajanjem i povratkom u jedino moguće, »uobičajen sigurnost« neizmenjive stvarnosti, sazidane od samih navika i ponavljanja.

Ovaj pokušaj sa značenjem gesta posvedočiće slika aktera priče koji nepoznatoj devojčici stavlja mrava na dlan, da bi, ovim »bezrazložnim činom«, oslobodio opisanu situaciju napetosti i time je »razrešio«, odnosno da bi omogućio da se famozni krug sudbine i života iznova mirno sklopi. Oslanjajući se, pak, na gotovo poetsko-slikovne vrednosti kazivanja, autor nam pokazuje u kojoj su meri one bitne i funkcionalne unutar njegovog narativnog postupka.

Lirsko-simbolička vrednost Purčarevog pripovedanja, uopšte uzev, najtešnje je združena s umećem oblikovanja simboličkih efekata i obrta. Tu se, ujedno, ukazuju i izvesne okvirne sličnosti njegovog postupka s pojedinim elementima Krležinog i Marinkovićevog pripovedanja. No, ako je o srodnostima i sličnostima reč, neophodno je istaći da su one značajnije u ravni *književne mitosfere* (shvaćene kao riznica opsesivnih mitova, simbola, halucinacija i fantazmi) nego na kakvom neposrednom, pogotovo formalno-oblikovnom naklonjeni naglašeno lirsko-simboličkim efektima i postignućima. U tim slučajevima njegov narativni tekst obrazuje se shodno sistemu imaginiranja što izmiče logici konvencionalnih motivacija da bi omogućio *uporedno* ekspliciranje simbola i »topografije« svesnog i podsvesnog, jave i sna. Tako, ukoliko se, recimo, junakovo otkidanje od svakodnevice u već spominjanoj prozi *Stolica za ljuljanje* na izgled čini naglim, nedovoljno motivisanim, ravan podsvesnog, u tome času dosegnuta i uvedena u naraciju, izvorište je drugorodnijih značenja i motivacija relevantnih i u tekstu i u podtekstu priče.

Ova oblikovna mogućnost i umeće čine nam se najznačajnijim u pripovedanju Petka Vojnića Purčara uopšte, pa i u pripovedačkom krugu predloženoj knjigom *Prstenovani gavran*. Prožimajući, u svojim najzamašnjim naumima, realni prostor i zbivanja s prostorom podsvesti, simboličkim vrednostima i mitskim značenjima, autor određuje najautentičniji i najznačajniji opseg i doseg svoje naracije, njeno potpuno i pravo poprište.

Tekstovi poput *Stoj, pucam. Pripovijest o dangubama* i *Dobro jutro, profesore*, združujući vic, anegdotu, erotski kalambur, melanholiju i postojano humorne slike i efekte, stoga skoro kao da imaju funkciju rasterećenja, neke vrste oslobađanja od oporosti i teskobe prisutne u erotičko-tantričkoj, cikličkoj viziji života koja predstavlja najobuhvatniji horizont knjige. Možda je utoliko i neobično što se s njima srećemo na početku *Prstenovnog gavrana*. Međutim, jasno je da su ovo uslovlili razlozi organizacije i potreba za postupnim rastvaranjem i uobličjenjem autorovog narativnog sveta.

U luk koji vodi od ovih tekstova pa do obuhvatnog značenjskog horizonta naracije (i pitanja: »Gdje se skriva onaj što gata i znade sve o nama, zureći u nemirnu planinsku rijeku«, *Stolica za ljuljanje*) dosegnut je u već razmotrenim tekstovima i na opisani način. To je luk što sažima motivsko-simboličke i drugorodnije veze utemeljene na osnovama »opsesivnih mesta« i ključnih formula piščeve imaginacije, odnosno formula i čvorišnih tačaka njegovog narativnog sveta.

soko na jastuku

slavko lebedinski

Melanija se predstavila na Tucindan, a mene odneše za sedam dana na Drugu hiruršku. Samo, nisam ja od juče. Drugome oni neka poturaju hartije. Ne potpisujem nikakve čage. Joketa, i oprosti te. Pod nož ne idem da me kasape pod stare dane, e neka sačekaju! Rutinski zahvat, da odstrane zadebljanje, ni dlaka neće da mi fali. More, glava ima da pofali a ne dlačurda! Ja odbijam! Energično, ako 'očete da znate.

Doktor Panasijević me ubeđuje, fin čovek i obrazovan, ruke negovane, na domalome zaseo golem pečatnjak. Seo čovek na krevet, pa sve lepo navija i ubeđuje za moje dobro. Anestetičar je njegov čovek. Operacijski sto ne treba da me plaši. U protivnom, boji se komplikacija.

Prosto ti nezgodno da odbiješ. Znam da bi pod nožem bogu dušu ispustio. Meni zadebljanje ne smeta, ne vidim što se lekarski kadar na njega okomio. Da ga vadimo, da ga režemo. Nije meni do toga.

U glavi me nešto tuca dok spavam, a ono kljun sokola. Mahnem desnicom, 'oču da ga odagnam. Soko se izveštio i kljuceta-kljuc u jagodicu kažiprsta. I sve gađa gde mi krv vade. Po to li si došao, sinji sokole, 'očes krv da pijneš i da se sa Melom sastaviš? Beži mi ispred šake! Kad te odalamic, ima da zapamtiš Velizara Kalaudića!

Ne da se ptičija strana. Uхватim za krajčok platna i trgnem da ga namamim, trgtrg. Oš, neš i zderem sa njega belu maramu. Zakrabuljio se kao vampir, ne da mi oko da svedem. Vija me, ali ga i ja vrebam.

Čujem sa postelje zdesna, gde je Mikloš, onaj što su ga obnemoćalog doveli, huktanje ovako: hu, hu, huuuu. Taman mislim da sam se oslobodio napaсти, a marama me kolje krajčicama po vratu. Vidim: glavu neću spasti, živ se neću probuditi. Zdesna jastuk skoči, a sad sleva hukće i brekće. Odande su mrtvaca odneli u kupatilo i tamo ga zaključali. Samo on treba da se vrati i da mi zasedne na prsa. Vidim ga lepo se sulja hodnikom i sav je na formu doktora Panasijevića. Znoj me orosi.

Odjednom me ptičurina ponese, a odozdo mi pripretio Mikloš Žabar, beči oči. Odakle se on poznaje sa onim mrtvacem što se preobrazio u Panasijevića? Ili se doktor prevukao u pokojnika da nas poplaši?

Dabome, tresnuo sam, ljosa na patos. Sav sam se ugruvao. Neće mene da vide na operacijskom stolu, nek' vežbaju na mladima, 'oču kući.

Daju mi otpusnu listu na moje traženje. Moram zahtev da potpišem. U tom slučaju imaju moj potpis. Julkica, moja kćerka, kaže da se strpim. Poznaje Panasijevića i da imam poverenja u njegovu laku ruku. Seče da ne primetiš. Tog se i bojim. Otkađ sam prebačen u bolnicu ne ostavlja mi ni noćne termine za život. Danju ubeđuje, noću čereči.

Neka radi kome 'očes, a mene nek' ostavi da protegnem noge do Careve čuprije. Došli su mi i Borko i Vasilije. Borko mnogo propao, crnči i sekiracije ga izjedaju. Žena mu se pronevaljalila, švaleri joj sa čiviluka skaču, ma i ona ne beži. Govori sinu, ne vredi: srce mu se zavezalo za popišulju. Vasilije je ostao isti čep, nijedan ga grlič flaše ne drži. Obrazi podbuli, iznad obrve jedva vidljiv zasek.

— Okani me se dete, velim, mogu ja i bez noža da dočekam Spasovdan. Što je suđeno, nije u doktorsku diplomu zapisano.

— Igraš se životom, govori Julkica i poravnava jastuk. — Doktor garantuje, a on zna šta kaže. Bana-lan zahvat.